

Oponentský posudok
habilitačnej práce Mgr. Daniely Fil'akovskej, PhD. v odbore habilitačného konania a
inauguračného konania epidemiológia.

Na základe schválenia za oponentku habilitačnej práce Vedeckou radou UPJŠ LF v Košiciach na návrh prof. MVDr. Moniky Halanovej, PhD., som predloženú prácu preštudovala a zhodnotila nasledovne:

a) Údaje o práci a aktuálnosť zvolenej témy.

Názov habilitačnej práce:

ZDRAVIE A SOCIÁLNE DETERMINANTY ZDRAVIA V MARGINALIZOVANÝCH RÓMSKYCH KOMUNITÁCH

Meno autora: Mgr. Daniela Fil'akovská, PhD.

Pracovisko autora: Ústav psychológie zdravia a metodológie výskumu, LF UPJŠ Košice

Zvolená téma habilitačnej práce, je aktuálnou témou, pretože napriek mnohým iniciatívam na úrovni vlád a samospráv sa momentálne Slovenská republika nachádza v situácii kedy zlepšovanie životných podmienok a zdravotného stavu marginalizovaných rómskych komunití je nedostatočné.

V rámci epidemiológie je poznanie stavu zdravia populácie a determinantov zdravia zásadným vstupom pri tvorbe verejných zdravotných politík a pre tvorbu opatrení. Autorka práce preukázala dobrú orientáciu v téme a znalosť kľúčových konceptov v rámci zvolenej témy. Popísané teoretické koncepty zdravia a prístupu k zdravotnej starostlivosti sú užitočným nástrojom pre pochopenie a analýzu determinantov zdravia čo by následne malo umožniť tvorcom politík lepšie identifikovať oblasti, kde je možné efektívne ovplyvniť zdravie populácie s cieľom odstránenia nespravodlivých rozdielov v zdraví.

Prvá časť práce sa zaoberá výskytom ochorení v marginalizovaných rómskych komunitách na Slovensku, ktorý je výrazne vyšší v porovnaní s majoritnou populáciou. Obyvatelia týchto komunit trpia častejšie infekčnými aj chronickými ochoreniami, čo je dôsledok nepriaznivých sociálnych podmienok, nízkeho vzdelania, zlej hygieny, nekvalitného bývania a obmedzeného prístupu k zdravotnej starostlivosti. Významné problémy predstavujú napríklad vyššia miera obezity, diabetu, infekčných chorôb a nižšia priemerná dĺžka života. Práca akcentuje, že zlepšenie zdravotného stavu v týchto komunitách si vyžaduje systematické vzdelávanie, lepšiu dostupnosť zdravotných služieb a adresovanie sociálnych determinantov zdravia komplexným prístupom v súlade s adresnou zmenou a ovplyvňovaním štrukturálnych determinantov zdravia, ktoré ovplyvňujú zdravie populácie zo systémovej úrovne. Relatívny podiel sociálnych determinantov zdravia na výsledky v oblasti zdravia (Obr. 6) jasne indikuje oblasti kde majú byť smerované systémové intervencie, pretože majú najväčší potenciál na zlepšenie stavu. Čím vyššia úroveň bude intervenovaná, tým viac efektov súčasne môžeme očakávať. Konceptný rámec prístupu k zdravotnej starostlivosti (Obr. 8) naopak indikuje možné oblasti pre intervencie na komunitnej a individuálnej úrovni, ktoré by mali byť synergické k systémovým opatreniam.

b) Zvolené metódy spracovania.

Pre stanovený cieľ zhodnotiť epidemiologickú situáciu stavu zdravia marginalizovaných

rómskych komunit, boli vhodne zvolené zdroje údajov ich prezentácia formou máp s dôrazom na kontext geografických rozdielov v prvej časti práce. V druhej časti práce autorka prezentuje monotematické práce vychádzajúce z dát získavaných v marginalizovaných rómskych komunitách ako aj v majoritnej populácii, ktoré sa zameriavajú na dve kľúčové oblasti, na determinanty zdravia a vývinu v ranom detstve a na prístup k zdravotnej starostlivosti. Dáta pochádzajú z troch štúdií, ktoré svojimi charakteristikami prepájajú princípy epidemiológie a vedeckého výskumu. Štúdie sú metodologicky dobre zvládnuté, s jasným definovaním cieľov a primeranou analýzou dát. Použitá metodológia umožňuje komplexné mapovanie vplyvov a mechanizmov formujúcich raný vývoj detí v marginalizovaných rómskych komunitách a poskytuje validné a spoľahlivé nástroje na ďalší výskum a politické rozhodovanie.

c) Dosiahnuté výsledky.

Výsledky prinášajú nové poznatky, ktoré obohacujú existujúce poznanie a sú relevantné aj pre praktické aplikácie. Výsledky sú v práci spracované sumarizáciou monotematických publikovaných prác na primeranej úrovni danej téme a typu práce.

d) Prínos pre ďalší rozvoj vedy.

Práca prináša vedecký náhľad do problematiky zdravia marginalizovaných rómskych komunit, vrátane komplexného mapovania vplyvov a mechanizmov formujúcich raný vývoj detí v marginalizovaných rómskych komunitách čo dáva predpoklad ďalšiemu vedeckému bádaniu a tvorbe vedeckých hypotéz do budúcnosti. V súčasnosti existuje stále veľký potenciál pre vedecké výstupy epidemiológie v oblasti zdravia marginalizovaných rómskych komunit, ako predpoklad lepšej tvorby politík a opatrení v zdravotníctve na kontrolu chorôb a znižovanie nerovností v zdraví, pomocou rozhodovania, ktoré je založené na vedeckých dôkazoch. Rozhodnutia by mali byť podporené tým najlepším, čo je k dispozícii ako dôkaz z výskumu za podmienky, že ide o systematický a transparentný prístup, ktorý používa štruktúrované a replikovateľné metódy na identifikáciu problémov, aplikáciu a hodnotenie štatistických metód v epidemiológii vrátane využitia vedeckých dôkazov v rámci rozhodovacích procesov. Práca ponúka priestor pre tvorbu odporúčaní pre rozhodovanie na národnej úrovni a pre dôkladné pochopenie kontextu, v ktorom sa budú robiť programové rozhodnutia na národnej úrovni.

e) Splnenie stanoveného účelu.

Stanovené ciele boli splnené. Cieľom získania vedecko-pedagogického titulu docent je preukázať odborné a vedecké pôsobenie vo vybranom študijnom odbore na vysokej škole, vytvoriť ucelené vedecké dielo v danom odbore, čo autorka predloženej práce splnila.

Otázky:

V rámci obhajoby habilitačnej práce navrhujem diskutovať nasledovné otázky:

- 1. Aké konkrétne opatrenia a v akých oblastiach by autorka navrhla z pohľadu epidemiológa na základe predložených výsledkov? Komu presne a v akej forme by boli predmetné opatrenia určené?*
- 2. Akým spôsobom sa majú epidemiologické zistenia stať praktickým nástrojom pre tvorbu účinných a udržateľných zdravotných politík zameraných na zlepšenie zdravia MRK?*
- 3. V súčasnej dobe čelíme metodologickej výzve ako by sme v SR mali merať a systematicky monitorovať nerovnosti v zdraví medzi MRK a všeobecnou populáciou pre účel vypracovania systematizovaných správ o nerovnostiach v zdraví medzi MRK a všeobecnou populáciou, aby sme*

vedeli hodnotiť efektívnosť strategických opatrení – ktoré metodologické prístupy nám ponúka epidemiológia ako realizovateľné v súčasných podmienkach?

Záver

Predložená habilitačná práca Mgr. Daniely Fiľakovskej, PhD. na tému „ZDRAVIE A SOCIÁLNE DETERMINANTY ZDRAVIA V MARGINALIZOVANÝCH RÓMSKYCH KOMUNITÁCH“ spĺňa kritériá kladené na habilitačné práce. Autorka v práci potvrdila orientáciu v epidemiologickej problematike a úroveň poznania v danej oblasti, čo bolo podložené monotematickými publikovanými prácami. Odporúčam predmetnú prácu k obhajobe a po úspešnej obhajobe udeliť vedecko-pedagogický titul „docent“.

V Bratislave 2.6.2025

doc. PhDr. Daniela Kállayová, PhD, MPH